

1. Богдасhevский Д. Философия Канта. Анализ «Критики чистого разума» и «Критики практического разума» / Д. Богдасhevский. – К., 1898. – 158 с.
2. Введенский А. О пределах и признаках одушевления. Новый психо-физиологический закон в связи с вопросом о возможности метафизики / А. Введенский. – СПб., 1892. – 119 с.
3. Юркевич П. Разум по учению Платона и опыт по учению Канта / П. Юркевич // Юркевич П. Д. Философские произведения. – М. : Правда, 1990. – С. 466–526.
4. Rickert H. Die Logik des Prädikats und das Problem der Ontologie / H. Rickert. – Heidelberg, 1930. – 236 s.

V. Kozlovskiy

KANT'S CRITICISM OF RATIONAL PSYCHOLOGY IN THE EVALUATION OF DMITRO BOGDASHEVSKYI

This article analyzes the approaches of D. Bohdashevskiy, professor of Kyiv Theological Academy, to Kant's criticism of rational psychology as a central part of the dogmatic metaphysics. Special attention is paid to the positive implications of this criticism for the formation of a new model of metaphysics, which raises the question of man his life and his mental life in a different way.

Keywords: metaphysics, rational psychology, paralogsms of reason, dogmatism, criticism, soul, consciousness.

УДК 1"654":140:8(092)

Людмила Пастушенко

СОЛОВЙОВСЬКА СПАДЩИНА В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПЕТРА КУДРЯВЦЕВА

У статті з'ясовується специфіка інтерпретації П. Кудрявцевим спадщини В. Соловйова, що виразняється у спробі показати нерозривну єдність його поетичного та містичного досвіду з філософською творчістю.

Ключові слова: Петро Кудрявцев, Володимир Соловйов, світовідчуття, світорозуміння; поетичний і містичний досвід; ідея св. Софії.

Вагоме місце в історико-філософському доробку професора Київської духовної академії Петра Кудрявцева (1868–1840) посідає осмислення творчості найпотужнішого представника російського ідеалізму Володимира Соловйова.

На особливу увагу заслуговує підхід, який П. Кудрявцев застосовує до вивчення спадщини В. Соловйова. На переконання київського філософа, для досягнення адекватного розуміння творчості В. Соловйова потрібно, передусім, «наблизитися до найглибших витоків його метафизики, доторкнутися до змісту його індивідуального світовідчуття» [3, 10, с. 91]. На думку П. Кудрявцева, стиль філософування В. Соловйова впливає із цілісності його життєвого досвіду, в якому не було трагічної розірваності між індивідуаль-

ними переживаннями, відчуттями та думкою: «пережите в серці знаходило своє пояснення у розумі, і, як наслідок, душевні хвилювання перехрещувалися з метафізичними розмірковуваннями в одній точці [...], те, що відчувалося серцем [...], розумілося розумом» [4, с. 16]. На наш погляд, П. Кудрявцев був одним із перших істориків філософії, хто побачив специфіку російської філософії Срібного віку у її екзистенціальності, а у творчості її речників – оприявлення їх екзистенційного, містичного досвіду. Поділяючи ту думку, що російська філософія «розкривається через особистість і в особистості» її творців [8, с. 89], П. Кудрявцев намагається проникнути у світовідчуття та світопереживання В. Соловйова. Він переконаний, що написані В. Соловйо-

вим філософські твори не здатні розкрити сповна його особистісний світ, адже особистість російського мислителя вивищується над його філософією. Аби спробувати досягнути цей світ, потрібно звернутися не лише до філософських творів В. Соловйова, а й, насамперед, до його поезії, яка володіє засобами для вираження найінтимніших порухів душі.

Відправним пунктом для дослідження поезії В. Соловйова стало для П. Кудрявцева ствердження об'єктивного значення лірики, яка виражає не суб'єктивні плінні настрої в душі поета, «не хворобливі нарости і не житейські пилюку і бруд, а лише внутрішню красу душі людської, що увиразнюється у її суголосності з об'єктивним смислом всесвіту, в її здатності індивідуально сприймати і втілювати цей всезагальний сутнісний смисл світу і життя» [6, с. 401].

Ці міркування щодо ліричної поезії дають ключ і для розуміння звернення П. Кудрявцева до поезії російського філософа задля відтворення висхідної інтуїції його творчості – ідеї св. Софії, підґрунтям якої став особистісний містичний досвід В. Соловйова – видіння св. Софії. Як стверджує В. Соловйов, досягнення смислу всесвіту, життя вимагає від поета особливого стану душі – піднесеності над її звичайними станами. П. Кудрявцев намагається пояснити через поезію В. Соловйова містичний досвід, більше того, показати єдину природу містичних і поетичних одкровенень російського філософа.

Маємо зазначити, що погляд П. Кудрявцева на творчість В. Соловйова крізь призму його індивідуального світовідчуття, поетичний і містичний досвід, виражає загальну тенденцію рецепції спадщини В. Соловйова у першій третині ХХ ст. Як зазначав Георгій Флоровський, якщо сучасники Володимира Соловйова сприймали його насамперед як філософа, виразника ідеалістичного світогляду, то наступне покоління приваблювало не так філософське вчення мислителя, як його особистість. Російських інтелектуалів захоплював образ В. Соловйова як містика і поета. Російські поети надихалися атмосферою поезії В. Соловйова, як «теургічного завершення його вчення про Софію-Премудрість» [7, с. 466].

Назагал, можна виокремити два важливі питання, щодо яких виникає «конфлікт інтерпретацій» творчості російського філософа. По-перше, це питання співвідношення поезії і філософії В. Соловйова, а саме – який з цих видів творчої діяльності російського філософа адекватніше увиразнює його особистість? По-друге, яким чином співвідносяться поетичний і містичний досвід В. Соловйова?

Осмісленню цих питань і присвячена праця П. Кудрявцева «Ідея св. Софії у російській літе-

ратурі чотирьох останніх десятиліть» (1916). У цій праці київський мислитель обстоює думку, що ідея св. Софії стала не лише прикметною рисою російської філософії кінця ХІХ – поч. ХХ ст., а й «значущим елементом у змісті духовного життя Росії» [3, 9, с. 72] першої третини ХХ ст. У зв'язку з цим Петро Кудрявцев вважає за необхідне звернутися до спадщини провісника та натхненника софіологічної тематики у російській філософії та літературі кінця ХІХ–поч. ХХ ст. – Володимира Соловйова¹. Намагаючись з'ясувати природу увиразнених у поезії містичних одкровенень «лицаря св. Софії» (за аналогією до образу пушкінського «бідного лицаря»), смисл «недосяжного для розуму видіння», яке визначило характер його життя та творчості як постійної боротьби з темними силами в ім'я таємничої цариці – «вічної подруги», київський мислитель порушує проблему співвідношення поезії та філософії В. Соловйова. Оскільки ідея св. Софії стала не лише центральним мотивом поезії В. Соловйова, а й стрижневою ідеєю його філософії, П. Кудрявцев вважає, що потрібно здійснити порівняльний аналіз значення його лірики і метафізики, як «різних форм в обробці одного й того ж сюжету» [3, 10, с. 84]. На думку П. Кудрявцева, у вивченні творчості В. Соловйова принципового значення набуває питання: «Чи розглядати лірику Соловйова як художню ілюстрацію до його метафізичних побудов, а чи – навпаки – останні як філософський коментар до змісту його лірики?» [3, 10, с. 84]. Якщо ми зважимо на перше твердження, то сприйматимемо лірику В. Соловйова у рамках його метафізики; в іншому випадку – розглядатимемо метафізику лише задля пояснення містичного досвіду поета, більше того, можемо взагалі відкинути метафізику В. Соловйова, оскільки художник не завжди є вправним тлумачем свого творіння.

На переконання київського професора, для вирішення питання співвідношення поезії та філософії у творчості В. Соловйова, потрібно розглянути проблему умов та засобів нашої пізнавальної діяльності. П. Кудрявцев виокремлює

¹ На жаль, на підставі цієї праці (вона не дійшла до нас у повному обсязі через припинення видання часопису, в якому вона друкувалася) неможливо реконструювати тлумачення київського професора концепту Софії Соловйова. Однак у праці П. Кудрявцева «Росія та Царгород. Три моменти в літературній історії питання» (1916) ми знаходимо спільне для обох мислителів розуміння Софії, як одвічно існуючого в надрах Божества живого першообразу та душі світу, і Церкви, як цілісного релігійно-суспільного організму. Звідси, нам важко погодитись із думкою С. Кримського про те, що П. Кудрявцев пов'язує Софію з такими атрибутами Бога, як «Абсолютне Благо» і «Абсолютна Краса» [2, с. 220]. Пропонована інтерпретація ідеї Софії належить не П. Кудрявцеву, а цитованому ним В. Ф. Садовнікову, більше того, київський професор критикує таке тлумачення, оскільки воно «знеособлює» соловйовську поезію, втискає «її зміст у схеми соловйовської метафізики», а відтак, підмінює «містицизм Соловйова» на «нормативізм Віндельбанда» [3, 9, с. 97].

дві взаємозалежні форми пізнання предмета – «предметовідчуття» і «предметорозуміння». Пізнавальний процес починається і завершується предметовідчуттям, збагачуючись предметорозумінням. Предметовідчуття є складне, цілісне і об'єктивне переживання, «живе знання» (за С. Франком), що виникає під час безпосереднього зіткнення з предметом.

Осмилюючи структуру предметовідчуття, П. Кудрявцев творчо переосмислює гносеологічні погляди В. Соловйова. З точки зору В. Соловйова, пізнавальне відношення до предмета не вичерпується локко-кантивським розрізненням даних нашого чуттєвого досвіду (відчуттів) і мисленневих форм нашого розуму (понять), оскільки у відчуттях і поняттях предмет дається не безумовно, а у певних зв'язках, як той, що відчувається і мислиться. Однак, пізнаючи предмет, ми маємо безпосередню впевненість в його існуванні, впевненість, що «існування даного предмета не вичерпується його відношеннями до інших предметів, зокрема й до мене» [3, 9, с. 75]. Ця впевненість, за В. Соловйовим, обумовлена не нашими відчуттями чи поняттями про предмет, навпаки – ми пов'язуємо наші відчуття і поняття з даним предметом, оскільки впевнені у його самостійному, незалежному існуванні.

В. Соловйов виокремлює і третю складову пізнавального процесу – містичне знання, що вказує нам не лише на існування предмета, а й на те, чим цей предмет є, на його внутрішню індивідуальну сутність. Виходячи із роз'яснень В. Соловйова стосовно умов та способу пізнавальної діяльності, П. Кудрявцев визначає три рівня, чи складові, предметовідчуття, які утворюють між собою нерозривну цілісність: знання реально відчутих відношень до предмета (естетична, або чуттєво-емпірична складова, у кантівському значенні цього терміна); знання мисленневих відношень до предмета (логічна складова); знання «самої сутності предмета, індивідуальної і неповторної, що робить цей предмет тим, чим він є у шерезі інших предметів» (містична складова) [3, 9, с. 78]. Внутрішнє, приховане осердя предметовідчуття утворює містичне знання, яке дане нам у нерозривному зв'язку з іншими складовими знання, що становлять нібито дві оболонки для осердя предметовідчуття – нижню (логічну) і верхню (естетичну). П. Кудрявцев намагається осмислити проблему вербалізації цих трьох рівнів предметовідчуття. Так, у слові закарбовується, передусім, естетична складова, яка лежить на поверхні предметовідчуття; далі, з більшим ступенем умовності, логічна складова; зрештою, коли справа доходить до осердя предметовідчуття, а саме до містичної складової, «для її словесного позначення вже бракує слів:

усі вони такою мірою асоціювалися з уявленнями відносин, що розірвати ці асоціації немає змоги» [3, 9, с. 79].

Як показує П. Кудрявцев, В. Соловйов гостро відчував проблему невимовності змісту містичного знання, незбагненності таїни не лише божественного буття, а й таїни будь-якого життя на землі. Соловйов-поет, нарівні з іншими духовно близькими йому російськими поетами (зокрема з Ф. Тютчевим, А. Фетом), стверджував неможливість вираження у слові своїх найглибших переживань, визнавав неправдивою вимовлену думку. Соловйов-містик схилив голову перед незбагненим і невимовним абсолютним. Однак, водночас, як доводить П. Кудрявцев, В. Соловйов припускав можливість певного проникнення у таїну буття, у сутність предмета, завдяки укоріненості як предметів, так і суб'єкта, що пізнає, в абсолютному, котре властиве у кожному містичному сприйнятті. Згідно з гносеологічними поглядами В. Соловйова, існує певна відповідність між містично осяжною сутністю предмета і нашими відчуттями та поняттями, що визначаються цією сутністю та до певної міри виражають її. Таким чином, підсумовує П. Кудрявцев, образ предмета, що утворюється із відчуттів і розумових категорій, може слугувати певним символом цієї сутності. Слово, що позначає цей образ, стає символом символу.

П. Кудрявцев намагається осмислити місце та значення поезії В. Соловйова у вираженні містичного осягнення буття. На думку П. Кудрявцева, саме мистецтво, художество (у широкому сенсі цього слова), завдяки своїй символічній природі – «здатності помічати “відповідності” та виражати їх звуками, лініями, барвами, словами, рухами» [3, 10, с. 83], найбільш яскраво і жваво передає зміст предметовідчуття. Поезія В. Соловйова увиразнює об'єктивістичний, чи реалістичний символізм, відповідно до якого «символічно позначається реально існуючий об'єкт, не безумовно трансцендентний щодо суб'єкта і не безумовно непізнаваний» [3, 10, с. 74]. Це припущення П. Кудрявцев доводить тим, що у ліриці В. Соловйова стверджується певна відповідність, зв'язок між феноменальним і ноуменальним світами. Емпіричний світ для російського мислителя стає символом трансцендентного, потойбічного світу.

Для здійснення порівняльного аналізу поезії та філософії В. Соловйова, П. Кудрявцев осмислює відмінність між предметовідчуттям і предметорозумінням. На думку П. Кудрявцева, якщо предметовідчуття увиразнюється у поезії, то предметорозуміння – у науці та філософії. У відчутті предмет дається синтетично, цілісно, у розумінні – цілісне сприйняття піддається аналізу, встановленню взаємовідношення між елемента-

ми; звідси, предметовідчуття дає конкретний образ, а предметорозуміння – абстрактну формулу. Однак, на думку П. Кудрявцева, не можна повністю протиставити ці дві форми пізнавального відношення до предмета, оскільки «за допомогою предметорозуміння ми лише розбираємося у складній структурі предметовідчуття. Предметорозуміння рокує те, що існувало вже у предметовідчутті, але лише у прихованому, невідомому вигляді, а саме – ті взаємовідносини, в яких перебувають елементи, що його утворюють, і те місце, що його посідає даний у предметовідчутті предмет у складі світового цілого» [3, 10, с. 86]. Однак зміст предметорозуміння не може ані вичерпати, ані замінити цілісного та конкретного образу предмета, даного у відчутті. Як стверджує П. Кудрявцев, розуміння, висвітлюючи в результаті аналізу зміст предметовідчуття, до предметовідчуття і повертається. Відтворюючи структуру пізнавального процесу, П. Кудрявцев користується схемою німецьких романтиків: теза – предметовідчуття (напочатку сплутане, невиразне, нестійке), антитеза – предметорозуміння (результат аналізу предметовідчуття), синтез – «предметовідчуття, прийняте предметорозумінням, чи предметорозуміння, насичене предметовідчуттям» [3, 10, с. 87].

Розглядаючи предметовідчуття і предметорозуміння в універсальному значенні, тобто як сприйняття чи пізнання буття у його цілісності, зауважує П. Кудрявцев, ми отримуємо світовідчуття і світорозуміння. У мистецтві увиразнюється світовідчуття художника, натомість у філософії, як в універсальній науці про буття, – світорозуміння. На думку П. Кудрявцева, лише в органічному поєднанні світовідчуття та світорозуміння утворюється цілісний світогляд, розбудова якого є завданням метафізики, що «не лише охоплює буття у його цілому, а й об'єднує усі способи осягнення сущого» [3, 10, с. 89]. Об'єднуючи світовідчуття і світорозуміння, метафізика, з одного боку, є універсальною наукою; з іншого боку, своє внутрішнє життя метафізика отримує із джерела світовідчуття.

Таким чином, розробка П. Кудрявцевим гносеологічного питання співвідношення предметовідчуття і предметорозуміння, світовідчуття і світорозуміння, надає йому можливість сформулювати власний концептуальний підхід до розв'язання проблеми співвідношення поезії та філософії у творчості В. Соловйова. П. Кудрявцев характеризує В. Соловйова як метафізика, творця завершеної метафізичної системи, у якій увиразнюється цілісне знання. Аби прояснити характер метафізики В. Соловйова, зрозуміти стрижневі риси світогляду російського філософа, продовжує П. Кудрявцев, потрібно звернутися до його поезії, що виражає індивідуальне сві-

товідчуття, оскільки, як було з'ясовано, характер метафізики визначається змістом світовідчуття, як глибинного джерела метафізики.

Водночас П. Кудрявцев ставить питання: чи розглядати лірику В. Соловйова лише як переклад «мовою рими і прози» його метафізики, а чи вона має власну, самодостатню цінність, свій зміст, що не може бути виражений мовою метафізики? Це питання пов'язане із питанням про справжність поетичного дару В. Соловйова, питанням про міру художності його поетичних творінь. Якщо поезія В. Соловйова має естетичну художню цінність, то одкровення, увиразнене у поезії, не може бути передане іншими засобами ніж художніми, і це одкровення навіть цілком не усвідомлюється його творцем. Якщо ж те, що В. Соловйов сказав у поезії, повністю вичерпується змістом його філософії, то його лірика є нічим іншим, як римованою прозою, простим перекладом його філософії.

П. Кудрявцев стверджує про справжність поезії В. Соловйова, зміст якої неможливо не лише перекласти мовою точної прози, а й до кінця осягнути. Оцінка П. Кудрявцева поезії В. Соловйова збігається із поглядом С. Булгакова, за яким у творчості російського філософа тільки поезії належить безумовна цінність і справжність, а отже, вивчати світогляд В. Соловйова потрібно, насамперед, на основі його поезії, розглядаючи філософські твори як коментар, а не навпаки [1, с. 14–15].

Стверджуючи самоцінність поетичних творів В. Соловйова, П. Кудрявцев обстоює думку, що їхній зміст не лише не просте повторення змісту його метафізики, а й значне перевищення останнього. Київський мислитель стверджує про існування певної невідповідності між змістом його поезії та метафізики. Зокрема, якщо Соловйов-поет схиляється перед невідомим, незбагненою таїною буття, то Соловйов-філософ легко береться до розв'язання найскладніших метафізичних питань. Якщо Соловйов-поет гостро відчуває та переживає трагізм зла у світі, то Соловйов-філософ легко вкладає поняття зла у загальну схему раціонального виправдання буття. Як висновує П. Кудрявцев, у філософії В. Соловйова «багато глибоких думок, проте мало глибокого розмірковування» [3, 10, с. 96].

Осмислюючи проблему співвідношення поезії та філософії, П. Кудрявцев робить висновок: задля відтворення цілісного світогляду В. Соловйова, який був не лише значним російським мислителем, а й видатним російським поетом, необхідно звернутися, передусім, до його поетичної спадщини, а вже потім до його філософії, і тоді «насичені задушевним змістом ліричного хвилювання, оживуть перед нами формули його метафізики, а загадкові одкровення лірики,

поставлені у зв'язок з метафізикою (але зовсім їй не підлеглі!), можливо, проясняться від цього сусідства» [3, 10, с. 97].

Підсумовуючи проаналізовану проблему співвідношення поезії та філософії В. Соловйова, зазначимо, що київський мислитель один із перших осмислив характерну рису російської філософії, яка полягає, кажучи словами О. Лосева, у «суто внутрішньому, інтуїтивному, містичному пізнанні сущого, його прихованих глибин, які можуть бути досягнені лише в символі, в образі...» [5, с. 68].

Аналіз стрижневих мотивів творчості В. Соловйова через осмислення особливостей світогляду російського філософа П. Кудрявцев продовжує також у праці «Зв'язок з отцями в серці і думці Володимира Соловйова» (1916). П. Кудрявцев акцентує на такій характерній рисі особистісного світогляду В. Соловйова, як відчуття живого зв'язку з померлими. Цей зв'язок, як показує П. Кудрявцев, лейтмотивом проходить крізь усі твори В. Соловйова – поетичні, філософські, публіцистичні. Саме «любов до отчих могил» П. Кудрявцев розглядає як потужний стимул для В. Соловйова у розбудові релігійної метафізики. Отже, прагнучи досягнути висхідні інтуїції світогляду В. Соловйова, «доторкнутися до нього у глибинних порухах його відчуттів і думок» [4, с. 4], П. Кудрявцев намагається висвітлити цей мотив у житті і творчості російського філософа. Аналізуючи особистісні риси В. Соловйова, П. Кудрявцев зауважує певний парадокс у ставленні його до оточуючих. Нетолерантний і суворий до живих людей, В. Соловйов схилив голову перед цими людьми після їх смерті, звертаючи до них щирі слова любові, вдячності і святобливості. Як зауважує київський професор, В. Соловйов часто присвячував свої твори рідним-небіжчикам, «із почуттям живої вдячності і вічного зв'язку» [4, с. 8], любив писати некрологи, статті, промови, в яких висвітлював образи померлих філософів, поетів, письменників. Переконалим свідченням відчуття живого зв'язку із померлими видаються П. Кудрявцеву пророчі слова, сказані В. Соловйовим за рік до смерті у некролозі, присвяченому своєму другу Миколі Гроту: «До зустрічі, добрий друже! – чи не так? – До скорої зустрічі» [4, с. 9]. Мотивом таємничого спілкування з померлими як із живими пройнята і поезія В. Соловйова, причому спілкування, позначеного печаткою не скорботи, спричиненої розлукою, а «солодкої туги» із очікуванням радості вічного побачення. «Де скарби ваші, там і серце ваше» – отже, висновок П. Кудрявцев, справжній скарб В. Соловйова сховано у країні небіжчиків.

Розмірковуючи про цю характерну рису світогляду В. Соловйова, П. Кудрявцев намагаєть-

ся з'ясувати питання – «чи є відчуття живого зв'язку із померлими відгомном його спілкування із ними у минулому тут, на землі, а чи воно слугує запорукою вічного спілкування з ними у царстві вічного життя?» [4, с. 17]. Задля відповіді на це питання П. Кудрявцев здійснив аналіз базових засад філософії В. Соловйова. Як зазначає київський професор, В. Соловйов у праці «Смисл любові» вбачає сутнісну рису людської природи у тому, що вона не може примиритися із панівними на землі Смертю і Часом. Так, людина вивищується над часом через те, що у свідомості пов'язує окремі часові моменти у ціле, поєднуючи минуле через теперішнє із майбутнім. До того ж, вона осмислює як безперервний єдиний процес не лише її індивідуальне, а й загальнолюдське, всесвітнє життя. Усвідомлення людиною загальнолюдської і всесвітньої єдності також пов'язане із безмежним розширенням її індивідуальної любові. Згідно з поглядом В. Соловйова, найпростішим проявом відчуття людиною всезагальної людської єдності є усвідомлення нею живого зв'язку із пращурами. Шанування отців – один із основних елементів релігії та культури людства. Більше того, ступінь культурного та морального розвитку людства характеризується ясністю усвідомлення цієї істини.

П. Кудрявцев показує у філософії В. Соловйова зв'язок ідеї вшанування пращурів із ідеєю всезагального воскресіння. За твердженням В. Соловйова, шанобливе ставлення до пращурів зобов'язує нас до діяльного служіння їм. Цю тезу В. Соловйов розкриває у праці «Виправданнє добра», осмислюючи сенс духовної спорідненості із пращурами. На переконання мислителя, заслуга пращурів стосовно майбутніх поколінь полягає у тому, що вони, служачи добру, передали своїм наступникам духовні заповіді служіння добру. Духовна спорідненість із пращурами зобов'язує спадкоємців до продовження діяльного служіння добру, аби стати достойними цих заповітів. П. Кудрявцев пов'язує із цією ідеєю критику В. Соловйовим поняття прогресу. Смисл та завдання історичного процесу, за російським філософом, полягає не у прогресі людства, не у влаштуванні царства Божого на землі, а у реалізації Добра на землі. У здійсненні цього завдання людина віднаходить власне призначення, оскільки, шануючи минуле чи майбутнє, людина шанує *вічне* у минулому чи майбутньому, а отже, долає Час і розкриває Вічність у земному житті. Чим міцніший духовний зв'язок із пращурами, чим відданіша любов до померлих, тим більше людина не може змиритися із пануванням Смерті на землі, тим більше її бажання воскресіння померлих. Намагаючись знайти відповідь на питання, яким чином має здійснюватися подолання

Смерті на землі та воскресіння померлих, П. Кудрявцев звертається до творів В. Соловйова «Духовні основи життя» та «Читання про боголюдоство», у яких російський філософ обстоє думку, що перемога над владою Смерті уможливується взаємодією розумових сил людства у багатовіковому історичному процесі, який набуває боголюдського характеру. Так, завдання історичного процесу полягає у діяльній участі людства у підготовці до перемоги Вічності над Часом, Життя над Смертю, підготовці всезагального воскресіння, одкровення Царства Божого у світі; і суттєвим моментом у цьому грандіозному завданні є наш духовний обов'язок перед пращурами. Таким чином, підсумовує П. Кудрявцев, з'ясовуючи висхідну інтуїцію російського мислителя, а саме, відчуття ним живого зв'язку із померлими, можна прояснити метафізичні формули, стрижневі питання його філософії.

Праця П. Кудрявцева «Зв'язок з отцями в серці і думці Володимира Соловйова» видається

чи не єдиною спробою в історико-філософській літературі висвітлити мотив духовної спорідненості із пращурами у творчості В. Соловйова. Цінність історико-філософського звернення П. Кудрявцева до цієї інтуїції творчості російського філософа полягає, на наш погляд, і в тому, що він значно розширює уявлення про містичний досвід В. Соловйова, не прив'язуючи інтерпретацію цього досвіду лише до його софійних одкровенень.

Отже, здійснений аналіз тлумачення соловйовської спадщини дозволяє стверджувати, що київський мислитель виокремив та осмислив дві вихідні творчі інтенції В. Соловйова – ідею св. Софії та відчуття живого зв'язку із померлими. Специфіка інтерпретації спадщини Володимира Соловйова увиразнюється у намаганні Петра Кудрявцева проникнути у світовідчуття та світопереживання російського філософа, показати нерозривну єдність його поетичного та містичного досвіду із філософською творчістю.

1. Булгаков С. Н. Стихотворения Владимира Соловьёва / С. Н. Булгаков // Русская мысль. – 1916. – № 2. – С. 14–15.
2. Крымский С. Б. Идея Софии и метафизика символического художественного мирозерцания / Сергей Крымский // Могилянські історико-філософські студії. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – С. 214–221.
3. Кудрявцев П. П. Идея святой Софии в русской литературе четырех последних десятилетий / П. Кудрявцев // Христианская мысль. – 1916. – № 9. – С. 70–83; № 10. – С. 74–97; 1917. – № 1. – С. 76–81; № 3–4. – С. 83–101.
4. Кудрявцев П. П. Связь с отцами в сердце и мысли Владимира Соловьёва / П. Кудрявцев. [Издание журн. «Христианская Мысль»]. – К., 1916. – 34 с.
5. Лосев А. Ф. Русская философия / А. Ф. Лосев // Русская философия. Введенский А. И., Лосев А. Ф., Радлов Э. Л., Шпет Г. Г. : Очерки истории. – Свердловск : Изд-во Уральского ун-та, 1991. – С. 67–95.
6. Соловьев В. С. О лирической поэзии / В. С. Соловьев // Соловьев В. С. Философия искусства и литературная критика / В. С. Соловьев. – М. : Искусство, 1991. – С. 399–425.
7. Флоровский Георгий, прот. Пути русского богословия / прот. Георгий Флоровский. – К. : YMCA-PRESS, 1983. – 599 с.
8. Эрн В. Ф. Борьба за Логос. Нечто о Логосе, русской философии и научности / В. Ф. Эрн // Эрн В. Ф. Сочинения / В. Ф. Эрн. – М. : Правда, 1991. – С. 71–108.

L. Pastushenko

PETRO KUDRIAVTSEV'S INTERPRETATION OF SOLOVJOV'S HERITAGE

The article is devoted to considering of the specific of Peter Kudrjajtsev's interpretation of Solovjov's heritage that is done distinctly in an attempt to show indissoluble unity of his poetic and mystic experience with philosophy.

Keywords: Petro Kudriavtsev, Vladimir Solovjov, feeling of world and understanding of world; poetic and mystic experience; idea of sv. Sofia.